

GYOTAKU: het Japanse 'vis-wrijven'

Jeroen Goud

Foto's Theo Strengers

Neemt u de volgende excursie ook een potje inkt mee? U kunt dan van een vis, op een wel heel originele wijze een exacte, maar toch ook artistieke afbeelding maken. U beoefent dan de 'Gyotaku' (ghio-ta-koe) hetgeen letterlijk betekent vis-wrijven (gyo=vis, taku=wrijven)

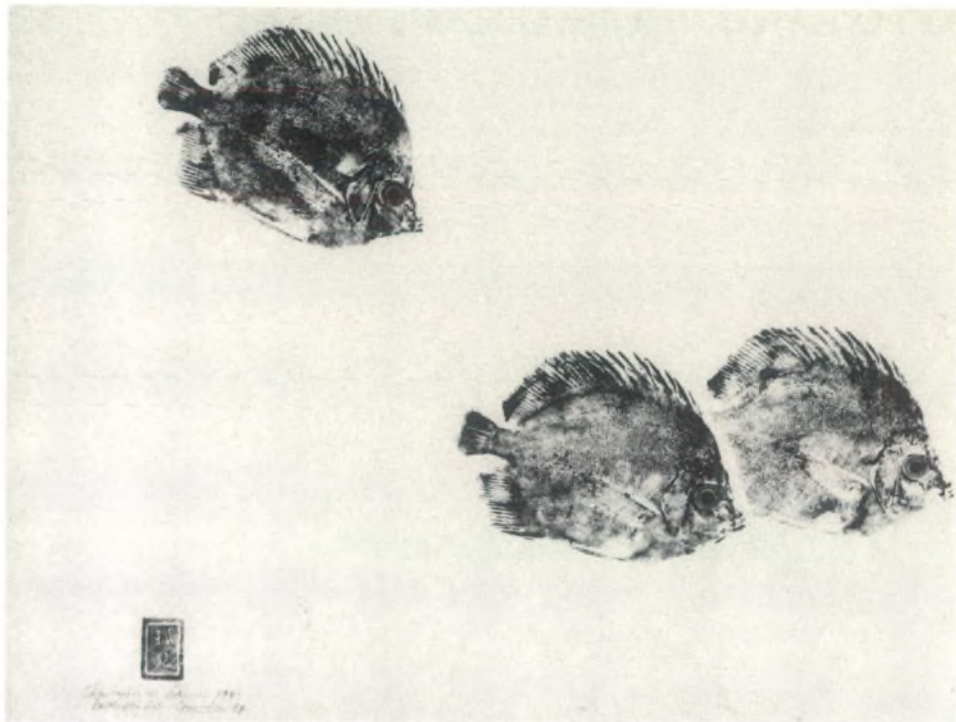
Afb. 1 *Paralabrax clathratus*. Een zeebaars die dicht onder de kust van Californië leeft, waar hij zich bij voorkeur tussen rotsen en wierevelden ophoudt.

EIND VAN HET VISSERSLAIJN

Vis-wrijven, in het engels fish-rubbing of fish-printing genoemd, is een betrekkelijk nieuwe kunstvorm, die zijn oorsprong vindt in Japan, en pas sinds halverwege de negentiende eeuw bekend is. Gyotaku's worden gemaakt door inkt op olie- of waterbasis op een vis te smeren en dan af te drukken op rijstpapier. In Japan werd deze kunstvorm in eerste instantie alleen gebruikt om de rekord-maten van hengelsportvis vast te leg-

gen en te kunnen bewijzen. De vismaat kan door de hengelaar nogal snel wat overdreven worden, een fish-print toont altijd de waarheid.

Gyotaku ontwikkelde zich in Japan betrekkelijk langzaam totdat in 1950 door een groepje kunstenaars de 'Gyotaku-no-kai', de Gyotaku-vereniging werd opgericht. Het uitwisselen van ideeën en technieken versnelde de ontwikkeling nadien aanzienlijk en hedentendage zijn de jappers grote meesters in deze visafdrukmethodes.

Afb. 2 *Chaetodon spec.* Door van één vis op het zelfde vel rijstpapier meerdere afdrukken te maken, vormen deze vlindervisjes nu in deze compositie een klein schooltje.

NAAR DE NIEUWE WERELD

Ook in Amerika ontstond belangstelling voor deze techniek. De belangrijkste voorloper was hier Mrs. John Canning, werkzaam als illustrator van vissen voor het Smithsonian Instituut. Dankzij haar initiatieven en haar samenwerking met de belangrijkste man in Japan op dit gebied, Dr. Yoshio Hiyama werd Gyotaku ook in Amerika meer en meer beoefend. In 1956 werden belangrijke Japanse werken geëxposeerd in het American Museum of Natural History in New York. Nadat in 1964 Dr. Hiyama's boek: 'Gyotaku - the Art and Technique of the Japanese Fish Print' in het engels werd vertaald, was er een basis voor kunstenaars en natuurliefhebbers om de techniek te leren, uit te breiden en aan te passen aan de beschikbare materialen.

Door de opkomst van deze techniek kwam ook een veel oudere vorm van afdrukken weer in de belangstelling, die van de plant-afdrukken. Deze techniek werd al in de vijftiende eeuw in Europa ontwikkeld. Leonardo da Vinci was een van de eerste beoefenaars. Benjamin Franklin gebruikte plant-afdrukken als ontwerp voor koloniale valuta. Vele belangrijke Europese botanische werken uit de 18e en 19e eeuw werden op deze wijze geïllustreerd.

Sinds 1976 toen de V.S. Nature Printing Society werd opgericht, bestaat er in de Verenigde Staten een enorme belangstelling voor fish-printing. Van 1981 tot 1984 reisde een uitgebreide expositie langs tientallen musea in de Verenigde Staten en Canada. Van een van deze kunstenaars werden in 1985 op het BM-congres in Nieuwegein een

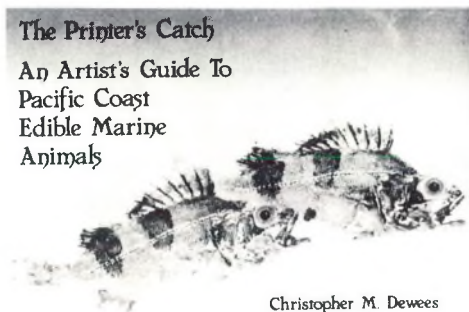
Afb. 3 *Embiotoca lateralis*. Door rekening te houden met de natuurlijke houding van deze vis, is dit een verticale compositie, die erg natuurlijk aandoet.

Afb. 4 Het maken van prints van schaal- of schelpdieren vereist wel eerst de nodige ervaring. Door van een krabbetje meerdere afdrukken op een vel te maken, ontstond hier een vrij spannende compositie.

achtstal originele prints geëxposeerd. Deze man, Christopher M. Dewees, zelf bioloog en vissen-deskundige publiceerde in 1984 het boek 'The Printer's Catch – An Artist's Guide To Pacific Coast Edible Marine Animals'. Aan de hand van een zestigtal prachtige kleurprints geeft hij een overzicht van de meest voorkomende vis-families en van enkele week- en schaaldieren, door steeds een of enkele vertegenwoordigers hiervan af te beelden. De begeleidende tekst behandelt per familie wetenswaardigheden over de leefwijze, maar ook wordt veel aandacht geschonken aan visserij-gegevens en zijn relevante gegevens voor de consument, zoals verkrijgbaarheid, smaak en bereidingswijze opgenomen. Als laatste hoofdstuk is er een instructie voor het

zelf vervaardigen van vis-afdrukken. Al met al een opmerkelijk boek dat een originele wijze van benadering heeft.

ZELF GAAN VIS-WRIJVEN

Zorg ervoor dat de vis die afgedrukt gaat worden altijd erg vers is. U kunt dit zien aan rode kiemen en een gave slijmhuide, of ruiken aan de geur. Als u een vis op de markt of bij de visboer koopt, let er dan op dat hij compleet is, dat de ogen bol zijn, de vinnen gaaf en de buik met hooguit één snede is geopend. Neem om te beginnen niet te moeilijke vissen, platte vissen met ruwe schubben zijn erg geschikt.

Gebruik bij voorkeur dikke water-basis verf (block-print), zwart geeft een goed effect maar ook andere donkere kleuren zijn bruikbaar. Begin bij het opbrengen altijd met de donkerste. U heeft verschillende penselen nodig, waarbij vooral de grotere maten vrij stevig moeten zijn, om de dikke inkt dun uit te smeren. Het papier moet water kunnen opnemen, maar toch stevig zijn, zodat het bij verwerking niet snel scheurt. Vele soorten rijstpapier zijn zeer geschikt, voor de beginner wordt het gebruik van kranten of aquarelpapier aangeraden. Verder heeft u boetseerleide en spel-den nodig.

Eerst wordt de vis grondig met water en zeep gewassen, zodat vuil en slijmhuide worden verwijderd. Goed afdrogen. Leg de vis op een stevig met kranten bedekte tafel. Spreid de vinnen uit op ondersteunende stukjes boetseerleide, zet ze zo-

nodig vast met een speld.

Is de vis eenmaal goed schoon en ligt hij stevig en ondersteund op tafel, dan kan de inkt, eventueel iets verdund, worden opgebracht. Begin van kop naar staart en laat het oog vrij, dat wordt naderhand ingekleurd. Is de gehele vis ingekleurd ga dan met de kwast van staart naar kop over de schubben, dat accentueert de structuur. Leg nu voorzichtig een vel papier (de eerste drukken altijd op krantepapier) over de vis en wrijf er stevig met de vingertoppen overheen, de structuur van de vis volgend. Zorg wel dat er niets verschuift, iedere beweging levert een slechte druk op. Voor het maken van afdrukken van ronde vissen is veel ervaring nodig; het papier moet zo gewreven worden dat er geen plooiën ontstaan. Na iedere afdruk kan de vis opnieuw worden geinkt, bekijk de druk nauwkeurig en probeer al werkend het resultaat te verbeteren. Neem het papier ruim genoeg, zodat een goede vlakverdeling wordt verkregen. Het oog wordt uiteindelijk met een klein penseeltje ingevuld. Direkt na het maken van afdrukken, de vis grondig wassen en hij is weer voor consumptie geschikt.

Gaarne dank aan Christopher M. Dewers voor het beschikbaar stellen van zijn fish-prints voor de foto's.

Voor nadere inlichtingen kunt u zich wenden tot Stichting Biologia Maritima, Postbus 64628, 2506 CA, Den Haag.

Afb. 5 *Eopsetta jordani*. Een platvis uit Californische wateren, wordt door de beroepsvisserij ter plaatse massaal aangevoerd en is een zeer geliefde consumptieviss.